

**İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı Bağlamında Ülkemizde Sanatçıların
İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkı**

*Occupational Health and Safety Rights of Artists in Turkey in the
Context of Occupational Health and Safety Legislation*

Araş. Gör. Dr. Zeynep HOŞ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Karamanoğlu Mehmetbey University Faculty of Economics and Administrative Sciences

Labor Economic and Industrial Relationships Department

zeynephos@kmu.edu.tr

Ocak 2019, Cilt 10, Sayı 1, Sayfa: 55-67
January 2019, Volume 10, Number 1, Page: 55-67

P-ISSN: 2146-0000

E-ISSN: 2146-7854

İMTİYAZ SAHİBİ / OWNER OF THE JOURNAL

Abdurrahim ŞENOCAK
(ÇASGEM Adına / On Behalf of the ÇASGEM)

EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF

Dr. Elif ÇELİK

EDİTÖR YARDIMCISI/ASSOCIATE EDITOR

Berna YAZAR ASLAN

TARANDIĞIMIZ İNDEKSLER / INDEXES

ECONLI T - USA
CABELL'S DIRECTORIES - USA
ASOS İNDEKS - TR
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL
KWS NET LABOUR JOURNALS INDEX - USA

YAYIN TÜRÜ / TYPE of PUBLICATION

PERIODICAL - ULUSLARARASI SÜRELİ YAYIN
YAYIN ARALIĞI / FREQUENCY of PUBLICATION
6 AYLIK - TWICE A YEAR
DİLİ / LANGUAGE
TÜRKÇE ve İNGİLİZCE - *TURKISH and ENGLISH*

PRINT ISSN

2146 - 0000

E - ISSN

2146 - 7854

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Mustafa Necmi İLHAN – Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem ÇAKIR – Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Merve ÖZAYDIN- Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Nergis DAMA – Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Elif ÇELİK – ÇASGEM

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Yener ALTUNBAŞ *Bangor University - UK*
Prof. Dr. Mehmet DEMİRBAĞ *University of Sheffield – UK*
Prof. Dr. Shahrokh Waleck DALPOUR *University of Maine – USA*
Prof. Dr. Tayo FASOYIN *Cornell University - USA*
Prof. Dr. Paul Leonard GALLINA *Université Bishop's University – CA*
Prof. Dr. Douglas L. KRUSE *Rutgers, The State University of New Jersey - USA*
Prof. Dr. Özyay MEHMET *University of Carleton - CA*
Prof. Dr. Theo NICHOLS *University of Cardiff - UK*
Prof. Dr. Mustafa ÖZBİLGİN *Brunel University - UK*
Prof. Dr. Yıldırım YILDIRIM *Syracuse University - USA*
Doç. Dr. Kevin FARNSWORTH *University of Sheffield - UK*
Doç. Dr. Alper KARA *University of Hull - UK*
Dr. Sürhan ÇAM *University of Cardiff - UK*

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR *Türkiye Bilimler Akademisi*
Prof. Dr. Cihangir AKIN *Yalova Üniversitesi*
Prof. Dr. Yusuf ALPER *Uludağ Üniversitesi*
Prof. Dr. Onur Ender ASLAN
Prof. Dr. İbrahim AYDINLI YÖK
Prof. Dr. Mustafa AYKAÇ *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Mehmet BARCA *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi*
Prof. Dr. Aydın BAŞBUĞ *İstanbul Gelişim Üniversitesi*
Prof. Dr. Eyüp BEDİR *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Prof. Dr. Vedat BİLGİN *TBMM*
Prof. Dr. Özlem ÇAKIR *Dokuz Eylül Üniversitesi*
Prof. Dr. Erdal ÇELİK *Dokuz Eylül Üniversitesi*
Prof. Dr. Toker DERELİ *Işık Üniversitesi*
Prof. Dr. Gonca BAYRAKTAR *DURGUN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Prof. Dr. E. Murat ENGİN *Galatasaray Üniversitesi*
Prof. Dr. Bülent ERDEM *Cumhuriyet Üniversitesi*
Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ *İstanbul Şehir Üniversitesi*
Prof. Dr. Halis Yunus ERSÖZ *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Seyfettin GÜRSEL *Bahçeşehir Üniversitesi*
Prof. Dr. Nükhet HOTAR *Dokuz Eylül Üniversitesi*
Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*
Prof. Dr. Aşkın KESER *Uludağ Üniversitesi*
Prof. Dr. Muharrem KILIÇ *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*
Prof. Dr. Tamer KOÇEL *İstanbul Kültür Üniversitesi*
Prof. Dr. Metin KUTAL *Gedik Üniversitesi*
Prof. Dr. Adnan MAHİROĞULLARI *Cumhuriyet Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet MAKAL *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU *Çankaya Üniversitesi*
Prof. Dr. Sedat MURAT *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR *Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet SELAMOĞLU *Kocaeli Üniversitesi*
Prof. Dr. Haluk Hadi SÜMER *Selçuk Üniversitesi*
Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU *Atılım Üniversitesi*

Prof. Dr. İnsan TUNALI Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih UŞAN Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Cavide Bedia UYARGİL İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Recep VARÇIN Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Erineç YELDAN İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Engin YILDIRIM Anayasa Mahkemesi
Prof. Dr. Yücel UYANIK Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Erineç YAZICI Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Gökçe OK İçişleri Bakanlığı

**Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazar(lar)ına aittir.
Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.**

*All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
The published contents in the articles cannot be used without being cited.*

İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı Bağlamında Ülkemizde Sanatçıların İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkı¹

Occupational Health and Safety Rights of Artists in Turkey in the Context of Occupational Health and Safety Legislation

Araş. Gör. Dr. Zeynep Hoş²

Öz

İş sağlığı ve güvenliği konusu birçok ulusal ve uluslararası düzenlemeye konu olmuş bir başlıktır. Zira, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği açısından hukuksal şartlara uygun bir ortamda istihdam edilmeleri, çalışanların sağlık ve güvenliklerinin sağlanması yanında, ülkelerin işgücü potansiyelleri ve ekonomik güçleri bakımından da önem taşımaktadır. Toplumların sosyal ve kültürel birikimlerinin ifade biçimlerinden biri olan sanatsal alandaki çalışmaların, iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uygun olması, o toplumun gelişmişlik düzeyine ilişkin bir gösterge niteliğindedir. Sanatçıların iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin haklarının, genel olarak sanat ve sanatçının korunması başlığı altında ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada, sanatçıların iş sağlığı ve güvenliği hakları bakımından durumları ele alınarak, mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan sorunları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede konuya ilişkin olarak, özellikle idari ve hukuksal düzeyde yapılacak çalışmalara katkı sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Sanatçılar, İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkı, İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı

Abstract

The issue of occupational health and safety has been subject to many national and international regulations. Because, in terms of occupational health and safety, the employment of the employees in an environment compatible with legal conditions is important for their health and safety as well as the labor force and economic power of the countries. One of the expressions of the social and cultural accumulation of societies is that the works in the artistic field comply with the rules of occupational health and safety and are indicative of the level of development of that society. The rights of the artists regarding occupational health and safety should be considered under the title of protection of art and artists in general. In this study, the status of the artists in terms of occupational health and safety rights are discussed and the problems arising from the legislation and practice are tried to be put forward. In this context, it is aimed to contribute to the studies to be carried out especially in administrative and legal levels.

Keywords: Artists, Occupational Health and Safety, Occupational Health and Safety Legislation

¹Bu çalışma "İş ve Sosyal Güvenlik Mevzuatı Bakımından Sanatçı Hakları: Oyuncular Üzerine Bir Alan Araştırması" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

²Araş. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, zeynephos@kmu.edu.tr

Giriş

Sanat kavramının insanın kendini bulma ve tanımaya ilişkin arayışının bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Geçmişten günümüze kadar sanat, döneminin toplumsal, ekonomik ve siyasi yapısı ile olan ilişkisinde, kazandığı değerler bütünü ile insanlığın evrensel değer yargılarının oluşmasına katkı sağlamıştır (Boztaş ve Düz, 2013: 2). Sanatla ilgili genel kabul görececek nitelikte bir tanımlama yapılması oldukça güçtür. Ancak sanatın, çağlar boyu insan için, kimi zaman insana rağmen, insani değerleri koruma ve kollama mücadelesi olduğu söylemek mümkündür (Yılmaz, 1999: 166). Sanata ilişkin yapılan tanımlarda genel olarak yaratıcılık, güzellik ve paylaşım unsurlarının öne çıktığı gözlenmektedir (Bingöl, 2011: 95).

Sanatçı kavramının ise, genel olarak söz konusu sanatsal faaliyet ve yaratım süreci içinde bulunan kişiyi ifade ettiği söylenebilir. Ancak bu çalışma kapsamına alınan sanatçılar bakımından, felsefi bir bakış açısıyla yapılacak bir tanımlama oldukça geniş ve belirsiz bir çerçeve ortaya koyacaktır. Zira, çalışmada inceleme konusu yapılan sanatçılar iş ilişkisi çerçevesinde bir işverene bağımlı şekilde iş görme edimini üstlenmiş olan sanatçılardır. Konuyla ilgili olarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün önemli bir yayını olan ISCO-08 (Uluslararası Standart Meslek Sınıflaması) da, gerek ülkelerin kendi ulusal sınıflamalarının geliştirilmesinde gerekse meslek bilgilerinin uluslararası karşılaştırmasını mümkün kılma yönünde kullanışlı bir modeldir. ISCO-08, bir işin yapılması için gerekli olan beceri, uzmanlık ve seviyenin dikkate alınması temeline dayanmaktadır. Sınıflandırmaya esas işler, türüne göre dört tabakalı hiyerarşik bir yapıda ele alınmıştır. Söz konusu sınıflama sisteminde yaratıcı sanatçılar ve sahne sanatçıları grubu; hukuk, sosyal ve kültür ile ilgili profesyonel meslek mensupları alt ana grubu altında ele alınmıştır. Yaratıcı sanatçılar ve sahne sanatçıları grubu ile ilgili işler de sınıflama kapsamında ortaya konulmuştur. Bu bağlamda çalışmada, sanatçılık kavramına ilişkin kapsamın belirlenmesi noktasında; sınıflama tekniğinde meslek kavramını ölçüt alan ILO Uluslararası Standart Meslek Sınıflaması ve Ulusal Meslekler Sözlüğü esas alınmıştır.

Ülkemizde sanatçıların iş sağlığı ve güvenliği hakkı konusunda durumlarının belirlenebilmesi için çalışma kapsamında öncelikle iş sağlığı ve güvenliği hakkının uluslararası ve ulusal yasal dayanakları, işverenin söz konusu yasal dayanaklar çerçevesinde ortaya çıkan yükümlülükleri ve bu yükümlülüklere uymamasının yaptırımları ortaya konularak, iş sağlığı ve güvenliği hakkına ilişkin genel bir çerçeve çizilmiştir. Sonrasında konu sanatçılar bakımından ele alınarak, sanatçıların iş sağlığı ve güvenlik hakkı konusunda mevzuat boyutuyla ve uygulamada yaşadıkları sorunlar ile çözüm arayışları üzerinde durulmuştur. Çalışma, genel bir değerlendirme ve konuya ilişkin çözüm önerilerini içeren sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkının Yasal Dayanakları

İş sağlığı ve güvenliği kavramı sanayi devrimi sonrası gelişen çalışma ilişkilerinin ortaya çıkardığı bir kavramdır. Bu süreçte, olumsuz çalışma koşulları çeşitli işçi hareketlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu hareketlerin siyasi istikrarı zorlaması konuya ilişkin bazı yasal düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ilk yasal düzenlemelerde en yakıcı sorun alanlarından biri olan çalışma sürelerinin ele alınmış olduğu görülmektedir. Bu süreci çocuk işçiler, kadın

işçiler ve belirli işkolunda çalışanlara yönelik olarak çeşitli yasal düzenlemelerin takip ettiği görülmektedir (Özveri, 2015: 20).

İş sağlığı ve güvenliği hakkı, genel olarak kişilerin sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışma haklarını ifade etmektedir. Bu hakkın kapsamı gerek uluslararası, gerekse ulusal normlar çerçevesinde ortaya konulmuştur. İş sağlığı ve güvenliği hakkına ilişkin temel nitelikli yasal dayanaklar aşağıdaki şekilde ele alınabilir.

Konuya ilişkin uluslararası yasal dayanakların başında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gelmektedir. Bildirgenin çalışma hakkını ilişkin maddesinde, kişilerin bu hakka “adil ve elverişli koşullarda” sahip olması gerektiğine vurgu yapılmıştır (m. 23/I)³. Düzenlemede çalışma hakkı, iş sağlığı ve güvenliği hakkı birlikte hüküm altına alınmış ve bu iki hak bir bakıma bir bütün olarak ele alınmıştır. Konuyla ilgili uluslararası düzeydeki temel düzenlemelerden biri de, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün, 155 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ile Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşmesidir. Ülkemiz tarafından da onaylanan sözleşmede, sözleşme hükümlerinin kapsanan ekonomik faaliyet kollarında çalışan tüm işçilere uygulanacağı belirtilmiştir (m. 2). Sözleşme taraf devletlere, işçi ve işverenleri temsil eden kuruluşlara danışıldıktan sonra, uygulanmasında özel güçlüklerin bulunduğu sınırlı işçi kategorilerini kısmen veya tamamen uygulama dışında tutabilme hakkını tanısa da; kişi ve faaliyet bağlamında oldukça kapsayıcı bir nitelik sergilemektedir. Nitekim sözleşmede, kamu hizmetlerini de içine alan ekonomik faaliyet kollarında, kamu çalışanları da dahil olmak üzere istihdam edilen tüm kişileri kapsamına aldığı hükme bağlanmıştır. Ayrıca, “sağlık” teriminin, işle bağlantısı açısından, sadece hastalık bulunmaması halini değil, aynı zamanda, çalışma sırasındaki hijyen ve güvenlik ile doğrudan ilişkili olarak sağlığı etkileyen fiziksel ve zihinsel unsurları da kapsadığı belirtilmiştir (m. 3). Sözleşmede taraf devletlerin, ulusal koşullar ve uygulamaya göre ve en fazla temsil kabiliyetine sahip işçi ve işveren kuruluşlarına danışarak iş güvenliği, iş sağlığı ve çalışma ortamına ilişkin tutarlı bir ulusal politika geliştirmeleri ve periyodik olarak gözden geçirmeleri öngörülmüştür (m. 4). Bunun yanında, yeterli sağlık ve güvenlik düzeyine ulaşılması amacıyla tüm çalışanların ileri düzeyde eğitimi, bütün düzeylerde haberleşme ve işbirliği tesisi, ilgili mevzuatın uygulanması bakımından uygun ve yeterli bir denetim sisteminin oluşturulması, iş kazaları ve meslek hastalıklarının, işverenlerce, bildirilmesi usullerinin oluşturulması ve uygulanması, iş kazaları ve meslek hastalıkları istatistiklerinin yıllık olarak hazırlanması gibi yükümlülükler de öngörülmüştür. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün iş sağlığı ve güvenliği alanında; Gemi Adamlarının Sağlığının Korunması ve Tıbbi Bakımına İlişkin 164 sayılı Sözleşme, 167 sayılı İnşaat İşlerinde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi, 176 sayılı Madenlerde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi gibi özellik arzeden alanlarla ilgili olarak farklı düzenlemeleri de bulunmaktadır⁴.

Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği konusundaki düzenlemeler tarihsel açıdan ele alındığında, Osmanlı Döneminde konuya ilişkin ilk düzenlemelerin maden sektörüne ilişkin olduğu görülmektedir. Bu dönemde kömür üretimi alanında 1867 tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi hazırlanmıştır. Nizamname belirli bir coğrafi bölgeye ilişkin hükümler getirmiş olup, bu bölge Zonguldak Kömür Havzasıdır. Nizamname ücretler, çalışma süreleri, işçilerin barınma ihtiyaçları, işçilere tıbbi yardım ve ilaç sağlanması gibi

³https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html (Erişim tarihi: 10.12.2018).

⁴https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377299/lang--tr/index.htm (Erişim tarihi: 10.12.2018).

konularda koruyucu nitelikte olmakla birlikte sınırlı hükümler içermektedir. Bu düzenlemeyi 1869 tarihli Maadin Nizamnamesi takip etmiştir. Maadin Nizamnamesi Dilaver Paşa Nizamnamesi'nden farklı olarak, İmparatorluğun farklı bölgelerinde de uygulanmış ve bazı yeni tedbirlerle madencilik alanındaki koruyuculuk düzeyini yükseltmiştir (Makal, 1999: 321, 322). İlerleyen tarihsel süreç içinde henüz Cumhuriyet ilan edilmeden önce iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak iki önemli yasal düzenleme yapılmıştır. Bunlar; 1921 yılında çıkartılan Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi-i Umumiyesine Olarak Furuhtuna Dair Kanun ile Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelelerinin Hukukuna Müteallik Kanun'dur. Her iki düzenleme de maden işçilerine yönelik olup, kömür üretiminde sürekliliğin sağlanması bakımından madende çalışan işçilerin çalışma koşullarına dönük iyileştirmeler yapılmasını öngörmektedir (Özveri, 2015: 31). Bunların yanında 1936 tarih ve 3008 sayılı ilk İş Kanunumuz, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Hafta Tatili Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanun gibi düzenlemeler ile iş sağlığı ve güvenliği hakkının yasal çerçevesi tarihsel süreç içinde gelişerek ilerlemiştir.

İş sağlığı ve güvenliğinin günümüzde kazandığı önem, konunun birçok ülkede anayasal bir hak olarak kabul edilmesi şeklinde kendini göstermektedir. Ulusal mevzuat bağlamında iş sağlığı ve güvenliği konusu, ülkemizde 1982 Anayasası kapsamında en üst düzeyde ele alınmış ve çalışanların iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması bakımından devlet için anayasal düzeyde bir yükümlülük öngörülmüştür. Bu yükümlülüğün temel dayanağının Cumhuriyetin niteliklerini düzenleyen ve Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına saygılı sosyal bir hukuk devleti olduğunu ortaya koyan hüküm olduğu söylenebilir (m. 2). Zira iş sağlığı ve güvenliği konusu sosyal bir hukuk devletinin bu niteliği ile yakından ilgilidir. İş sağlığı ve güvenliği hakkının yaşama hakkı ile ilişkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda Anayasanın herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu hususunu ortaya koyan 17. maddesi ile devletin, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak zorunda olduğu yönündeki 56. maddesi iş sağlığı ve güvenliği hakkı ile bağlantıları bakımından konuya ilişkin olarak anayasal dayanak teşkil eden hükümlerdir. Bunların yanında, Anayasa'nın alınmış bulunan sosyal güvenlik hakkını güvence altına alan 60. maddesi ve kimsenin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağı; küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanların çalışma koşulları bakımından özel olarak korunmalarını öngören 50. maddesindeki hükümleri; iş sağlığı ve güvenliği hakkının anayasal dayanaklarını oluşturmaktadır (Balkır, 2012: 14)

Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği alanındaki özel nitelikteki temel kanuni düzenleme, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu⁵'dur. İş sağlığı ve güvenliği hakkının kapsamı 6331 sayılı Kanun ve bu kanun çerçevesinde çıkarılan diğer düzenleyici işlemlerle belirlenmiştir. Ülkemizde yürürlükte bulunan iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasına ilişkin olarak oldukça geniş ve ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Gerek konuya ilişkin temel yasal düzenleme olan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu gerekse ilgili mevzuat çerçevesinde; işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve iş sağlığı ve güvenliği şartlarının iyileştirilmesine yönelik olarak işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerine ilişkin birçok konu hükme bağlanmıştır.

⁵RG. T: 30.06.2012, S: 28339

Kanunun, kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine, çırak ve stajyerler de dahil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanması esası benimsenmiştir (m. 2/I). Bu bağlamda, gerek kamu gerekse özel sektörde istihdam edilen bir sanatçı da, bu kanun hükümlerine tabi olacaktır. Ancak, sanatçı çalışan istihdam etmeksizin kendi nam ve hesabına mal ve hizmet üretimi yapan kişi konumunda ise, kanunda öngörülen istisnalar kapsamında yer alacak ve kanunun uygulama alanı dışında kalacaktır (m. 2/II)⁶.

Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği hakkının yasal dayanakları kapsamında Borçlar Kanunu'nun⁷ 417. maddesi de önem arz etmektedir. İlgili maddeye göre; "İşveren, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak; işçiler de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlüdür" (m.417/II). Görüldüğü üzere iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması bakımından Borçlar Kanunu ile işveren için "her türlü" önlemi alma noktasında oldukça geniş bir sorumluluk alanı belirlenmiştir.

İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı Bağlamındaki Yükümlülükleri ve Bu Yükümlülüklere Aykırı Davranışının Yaptırımları

Ülkemizde çalışanların iş sağlığı ve güvenliği hakkı bakımından temel yasal dayanak 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunudur. İşverenin iş sağlığı ve güvenliği konusunda önlemler alma borcunu düzenleyen ve İş Kanunu'nun ilgili maddelerini yürürlükten kaldıran 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 4. maddesinde işverenin çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir. "İşverenin genel yükümlülüğü" başlığını taşıyan maddenin devamında, söz konusu yükümlülüğün genel olarak kapsamı sıralama yöntemi ile ortaya konulmuş ve bir bakıma konuya ilişkin yükümlülük içerik olarak somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu yükümlülükler, sanatçının iş sağlığı ve güvenliği hakkı çerçevesinde, işvereninden alınması isteyebileceği önlemlere de karşılık gelmektedir. Bunlar;

-mesleki risklerin önlemek, eğitim ve bilgi verilmesi dahil her türlü tedbiri almak, organizasyonun yapmak, gerekli araç ve gereçlerin sağlamak, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapmak,

-işyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izlemek, denetlemek ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlamak,

-risk değerlendirmesi yapmak ya da yaptırmak,

-çalışana görev verirken, çalışanın sağlık ve güvenlik yönünden işe uygunluğunu göz önünde bulundurmak,

-yeterli bilgi ve talimat verilenler dışındaki çalışanların hayati ve özel tehlike bulunan yerlere girmemesi için gerekli tedbirleri almak (m. 4).

⁶Kanunun "Kapsam ve İstisnalar" başlıklı 2/II-ç maddesi ile, "çalışan istihdam etmeksizin kendi nam ve hesabına mal ve hizmet üretimi yapanlar" kapsam dışında tutulmuşlardır.

⁷RG. T: 04.02.2011, S: 27836

Kanunda, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak ciddi ve yakın bir tehlike ile karşı karşıya kalınması halinde, belli koşullarla çalışanlara çalışmaktan kaçınma hakkı da tanınmıştır. Buna göre; ciddi ve yakın tehlike ile karşı karşıya kalan çalışanlar iş sağlığı ve güvenliği kuruluna, kurulun bulunmadığı işyerlerinde ise işverene başvurarak durumun tespit edilmesini ve gerekli tedbirlerin alınmasına karar verilmesini talep edebilirler. Kurulun veya işverenin çalışanın talebi yönünde karar vermesi durumunda çalışan, gerekli tedbirler alınuncaya kadar çalışmaktan kaçınabilecektir. Ciddi ve yakın tehlikenin önlenemez olduğu durumlarda ise çalışanlar bu usule uymak zorunda olmaksızın işyerini ya da tehlikeli bölgeyi terk ederek belirlenen güvenli yere gidebilirler. Ayrıca, çalışanların çalışmaktan kaçındığı döneme ilişkin ücretleri ile kanunlardan ve iş sözleşmesinden doğan diğer hakları da saklı tutulmuştur (m. 13). Sanatçı da bu yolu izleyerek çalışmaktan kaçınma hakkını kullanabilecek ve çalışmaktan kaçındığı döneme ilişkin ücret ve diğer haklarını da talep edebilecektir.

İş sağlığı ve güvenliği konusunda 6331 sayılı Kanun dışında, daha önce değinildiği üzere 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nda da işveren için bazı yükümlülükler öngörülmüştür. Buna göre; işveren hizmet ilişkisinde işçinin kişiliğini korumak, saygı göstermek ve işyerinde dürüstlük ilkelerine uygun bir düzeni sağlamakla yükümlü tutulmuştur. Kanunda, işçilerin psikolojik ve cinsel tacize uğramamaları, bu tür tacizlere uğramış olanların ise daha fazla zarar görmemeleri için işverenin gerekli önlemleri almakla yükümlü olduğuna da vurgu yapılmıştır. Ayrıca, işveren işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereci noksansız bulundurmaya sorumlu tutulmuştur (m. 417). Borçlar Kanunu ve İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'na göre işverenlerin almak zorunda oldukları önlemlerin neler olacağı bilim, teknik ve tecrübenin o anda ulaştığı duruma göre belirlenecektir. Bu bağlamda, işverenler bilimsel ve teknik ilerlemeler neticesinde ortaya çıkan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini sürekli takip etmek ve bunları işyerinde uygulamakla yükümlüdürler. İşveren ekonomik ve mali durumunun yetersizliğini, işyerini yeni açmış bulunması nedeniyle tecrübesizliğini, bilimsel ve teknik ilerlemeler konusundaki bilgisizliğini, yeni yöntemlerin uygulanması hususunun uzmanlık gerektirdiğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulamayacaktır. Bu çerçevede, işveren tazminat sorumluluğu açısından sadece iş sağlığı ve güvenliği mevzuatında yer alan önlemleri almakla her zaman yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılmaz. İşveren mevzuatta öngörülmediği halde bilimsel ve teknik gelişmelerin gerektirdiği diğer iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini de almak zorundadır (Süzek, 2017: 451).

İşverenin iş sağlığı ve güvenliği konusunda, gerek İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu gerekse Borçlar Kanunu'nda öngörülen yükümlülüklerine aykırı davranışı nedeniyle işçinin ölümü, vücut bütünlüğünün zedelenmesi ya da kişilik haklarının ihlaline bağlı zararları doğarsa bunun tazminini isteyebilecektir. Bu noktada, sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluk ya da haksız fiil sorumluluğuna ilişkin hükümlere başvurabilecektir. Bu bağlamda, iş sağlığı ve güvenliği hakkının ihlal edildiğini düşünen sanatçı, bu yasal yollara başvurarak zararının tazmin edilmesini sağlayabilecektir. Ayrıca işverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunundan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmemesi, kendisi hakkında idari ve cezai yaptırımların uygulanması da gündeme getirecektir.

Sanatçıların İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkı

Sanatsal faaliyetin ve çalışmanın kendine özgü dokusu iş sağlığı ve güvenliği konusunun sanatçılar bakımından ayrıca ele alınmasını gerektirmektedir. Ayrıca, her bir sanat dalının kendine özgü yapısına bağlı olarak, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin farklı sorunların ön plana çıkması da mümkündür. İş sağlığı ve güvenliği hakkı kapsamında, bazı sanat dallarında faaliyet gösteren sanatçıların yaşadıkları sorunlar aşağıdaki şekilde ele alınabilir.

İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yaşanan sorunların neler olduğu sanat dalının niteliği kadar, sanatçının kişisel özellikleriyle de yakından ilgilidir. Örneğin; bireyin müzik çalışması sırasında karşılaştığı etkenler ile nedensel bir ilişki ile ortaya çıkan hastalık ve sorunlar olarak tanımlanan müzisyen hastalığının, her enstrümanda ve de her kişide farklı fiziksel özellikler dolayısıyla farklı biçimlerde ortaya çıkabileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda; bir viyolonsel sanatçısı ile klarnet sanatçısı bakımından yaşanan sağlık sorunları farklılık taşıyabilmektedir. Yine, kişisel fiziksel özelliklere bağlı olarak, keman çalan zayıf ve kısa boylu bir kadınla, atletik yapıya sahip bir erkek arasında farklılıklar söz konusudur. Bu çerçevede, müzisyen sorunlarının temel nedenleri; enstrümanların planlanırken ergonomiden ziyade müzikalitenin ön planda tutulması, tekrarların sıklığı ve hızı, çalışma süresinin uzunluğu ile temel fizyolojik şartlara aykırı şekilde zorlamalara stresin eklenmesi olarak sıralanmaktadır⁸.

Müzisyenlerle ilgili olarak çoğu zaman fiziksel hasarlardan bahsedilse de, birçok müzisyenin sahne korkusu ile baş etmek zorunda kaldığı bilinmektedir. Müzik eserinin sahnede icra ediliyor olması ve izleyici tarafından yakından izlenme durumu, yüksek stres seviyesine neden olmaktadır. Almanya'nın Bonn şehrindeki üniversite hastanesinde Dr. Deirdre Mahkorn ve bir meslektaşı tarafından kurulan *sahne korkusu kliniğinde* bu sorunun tedavisi için çalışmalar yürütülmektedir. Dr. Mahkorn'a göre;

"Müracaat eden müzisyenlerin bazıları, stres yüzünden performanslarını kısaltmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Diğerleri olumsuz bir deneyim yaşamamalarına rağmen bir şeylerin olabileceğinden korkarak bir endişe geliştirmişlerdir. Bu hastalar çok rekabetçi bir aileden gelmekte ve enstrümanlarını öğrenmeye başladıklarında çok rekabetçi bir eğitim sürecinden geçmektedirler. Rekabetçi insanlar diğerlerinden daha endişeli olma eğilimindedirler. Birçok hasta kaygılarıyla yıllarca kendi başına uğraşmakta; bazıları kalp atışını yavaşlatacak ve sinirsel belirtilerden kurtulacak maddelere, bazıları ise alkole yönelmektedir."

Klinikte tedavi süreci gizlilik ilkesi çerçevesinde yürütülmekte ve randevular dikkatle planlanmaktadır. Çünkü Mahkorn'a göre; sahne korkusu müzisyenler arasında bir tabu olup kimse tedavi gördüğünü itiraf etmek istememektedir. Ayrıca bu durumun kamuoyunda bilinir hale gelmesi, müzisyenin yapımlarda yer alabilmesi noktasında kariyerini olumsuz etkileyebilmektedir⁹. Ülkede, bu yönde özel bir kliniğin oluşturularak sahne korkusu ve buna bağlı sağlık sorunlarına çözüm aranması bu soruna ilişkin farkındalık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Sanatçıların iş sağlığı ve güvenliği konusunda yaşadıkları sorunlar bakımından, bazı alan çalışmaları da konuya ilişkin somut veriler ortaya koyması bakımından önem

⁸http://muyorbir.org.tr/haber/muzisyenlerin_kas-iskelet_sistemi_problemleri_2016-04-08_152431
(Erişim tarihi: 11.12.2018).

⁹<http://www.dw.com/en/stage-fright-clinic-helps-musicians-tackle-their-fear-on-stage/a-14764604>
(Erişim tarihi: 15.12.2018).

taşımaktadır. Örneğin; 2015 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün sahne sanatları icracıları ile yaptığı bir araştırma kapsamında, "Mesleğiniz nedeniyle sağlığınızda olumsuz gelişmeler yaşadınız mı?" sorusuna: "Yüksek gerilimli, stresli, yıpratıcı ortamlarda çalışma sonucu sağlığım bozuk.", "Sigara içmediğim halde ciğerlerim iflas etti.", "Depresyondayım.", "Zamanla görme ve işitme kaybı oluyor.", "Uyku ve beslenme sorunları nedeniyle bağışıklık sistemi çöküyor.", "Herkesin içinde hakaret, aşağılanma, küçük düşürülme, taciz gibi nedenlerle psikolojik sorunlar yaşıyorum.", "Çalışma saatlerimizin düzensiz ve uzun olmasının yarattığı sosyal yoksunluk aile ilişkilerini zayıflatıyor; yalnızlaşıyorum." şeklinde yanıtlar verilmiştir. Bu yanıtlar, çalışanların sağlığının gerek fiziksel gerekse psikolojik olarak risk altında olduğunu ortaya koymaktadır. Mesleğin en sevilmeyen yönlerinin neler olduğuna ilişkin soruya ise; "Çalışma koşulları", "ödeme koşulları", "güvenlik, sağlık, temizlik, iyi beslenme, sıcak çalışma ortamı gibi temel insan haklarından mahrum olmak" şeklinde verilen yanıtlar, çalışma koşullarında iş sağlığı ve güvenliği başlığına ilişkin sorunların ön plana çıktığını göstermektedir (Saran, 2017: 89-90). Yine, bale sanatçılarının sorunları ile aktif dans yaşamı sonrası endişelerini ve bunların nedenlerini tespit edebilmek amacıyla yapılan bir anket çalışması kapsamında bale sanatçılarına yöneltilen, "hangisi aktif dans hayatınızı sonlandırmanıza neden olabilir?" sorusuna % 52 (29 kadın, 23 erkek) oranında "Sakatlık ve sonrasında eski performansına dönememek" seçeneği işaretlenerek maksimum değeri oluşturmuştur (Ayvazoğlu, 2012: 85). Nitekim, yapılan araştırmalar, kas iskelet sistemi yaralanmalarının dansçılarda en fazla rastlanan tıbbi sorunlar olduğunu ve dansçıların %60-80'inin yaşamlarında en az bir kez dansa ara vermelerine neden olacak seviyede yaralanma geçirdiğini ortaya koymaktadır¹⁰.

Dünya Tiyatrolar Günü dolayısıyla, Prof. Dr. S. Alper Tutkun yaptığı şu açıklama da, sahne ve perde sanatlarını icra eden sanatçıların ağırlıklı olarak yaşadığı sağlık sorunları konusunda bilgi vermektedir:

"Sahne ve ekran önündeki arkadaşlarımız başta stres ve yorgunluğa bağlı olarak birçok sağlık problemi yaşamaktalar. Mesleki olarak psikolojik ve fiziksel yorgunluklar hastalıklara davetiye çıkarırken, sağlıklı bir sanat için özellikle ses hastalıklarının önemi büyük. Ses günlük yaşamda önem taşıyan, çevre ile iletişimi sağlayan kişiye özel bir oluşumdur. Konuşma sırasında ses tellerinde titreşime neden olan solunuma dikkat edilmesi gerekir. Ses hastalıklarında gözlenen en sık belirti ses kısıklığıdır. Genellikle sesin yoğun kullanıldığı meslek gruplarında ses hastalıklarına daha çok rastlanır."¹¹

Ülkemizde, özellikle son yıllarda dizi çekimleri önemli bir sektör haline gelmiş ve beğeniyle izlenen yapımlar ortaya konulmuştur. Ancak, oyuncuların çalışma koşulları ile iş sağlığı ve güvenliği bakımından aynı olumlu tablonun söz konusu olmadığı, aşağıda ortaya konulacak oyuncu ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Oyuncular Sendikası yönetim kurulu üyesi Özgür Çeviğin dizi çekimleri kapsamında prova ve çekim sürecine ilişkin belirttiği şu hususlar, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin tedbirlerin, sektördeki fiili çalışma koşullarında arka planda kaldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir:

¹⁰<http://www.dr.tibetaltug.com/Danscilar-da-Ortopedik-Sorunlar> (Erişim tarihi: 07.01.2019).

¹¹<http://www.internethaber.com/saglikli-tiyatro-icin-doktorlardan-destek-1766429h.htm> (Erişim tarihi: 09.01.2019).

“...Sahnedeki ilk olarak iki prova alıyoruz, sonra genel çekim yapılıyor, ardından yakın çekimler alınıyor, daha sonra da ayrıntılar çekiliyor. Normalde bir buçuk dakika olarak televizyonda izlediğiniz bir sahne bize bir saate hatta biraz daha fazlasına mal oluyor zaman olarak...Bu yüzden hem uzun saatler boyunca çok çalışıp hem de koşturmak zorunda kalıyor set ekibi. Bu durumu ne kadar kazalara, üstün körü işler yapılmasına sebep olduğunu tahmin edersiniz. İnsanlar böyle bir ortamda gerçekten düşünmeden, sadece o işi en hızlı şekilde yapmak için uğraşılıyor...” (Çevik, 2017: 17).

Oyuncular Sendikası eski genel başkanı oyuncu Meltem Cumbul ise, iş sağlığı ve güvenliği hususuna ilişkin olarak şunları ifade etmektedir:

“Kardeş sendikalarımız Sinesen ve Sinema Televizyon Sendikası ile birlikte uzun uğraşlar sonucu tehlike sınıfımızı az tehlikeliye yükseltiyoruz, ancak denetim eksikliği nedeniyle bir türlü bu alanda da bir sonuç alamıyoruz. Altı aylık bebeklerin saatler boyu, karlar altında, uykusu gelmesin diye gerekirse biberonun içine kahve koyularak sınırlarını zorlayan bu sağlıksız koşullarda çalıştırılmalarına tabi ki isyan ediyor, bu yönde gerekli yasal düzenlemelerin yapılması için yıllarımızı harcıyoruz...” (Cumbul, 2017: 14-15).

Cumbul’un üzerinde durduğu çocuk oyuncu hususuyla ilgili olarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından Sanat, Kültür ve Reklam Faaliyetlerinde Çocukların Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik taslağı hazırlanmış ancak henüz yürürlüğe girmemiştir. Yönetmelik taslağının birinci maddesinde amacı; “4857 sayılı İş Kanunu’nun 71. maddesi kapsamında istisna olarak sayılan 14 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılabilecekleri sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinin kapsamı, bu faaliyetlerde çalıştırılacak çocuklara çalışma izni verilmesi, yaş grupları ve faaliyet türlerine göre çalışma ve dinlenme süreleri ile çalışma ortamı ve şartları, ücretin ödenmesine ilişkin usul ve esaslar ile diğer hususları düzenlemek” olarak ortaya konulmuştur. Çocukların sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalıştırılabilecekleri faaliyet alanları şu şekilde ortaya konulmuştur:

-Sinema ve televizyon filmi, dizi ve benzeri sinema eserlerinin meydana getirilmesi ve icrasına yönelik faaliyetler,

-Tiyatro, opera, bale, dans, folklor, pandomimaller gibi tüm sözlü ve sözsüz sahne eserlerinin icrasına yönelik görsel ve dekoratif faaliyetler,

-Resim, heykel, tasarım gibi güzel sanat eserlerinin meydana getirilmesine yönelik faaliyetler,

-Dublaj ve seslendirme faaliyetleri,

-Her nevi rakslar, yazılı koreografi eserleri,

-Bir ürünün, hizmetin, markanın, kampanyanın, eserin, kişi, kurum veya kuruluşun tanıtımını amacı ile tertip edilen reklam faaliyetleri,

-Musiki ve sair, her neviden fikir ve sanat eserinin meydana getirilmesi ve icrasına yönelik faaliyetler (m. 4).

Taslakta, faaliyet alanının geniş tutulduğu ve birçok sanatsal faaliyeti kapsama alındığı söylenebilir. Bahsi geçen alanlarda çocukların çalışma saatlerinin azami sınırı, günde beş ve haftada otuz saat olarak belirlenmiştir (m. 5). Ayrıca, çocukların yaş gruplarına göre çalıştırılabileceği süreler de ortaya konulmuş ve on iki aydan küçük çocuklar bakımından kesin bir çalıştırma yasağı öngörülmüştür (m.6). Dinleme süreleri

ile ilgili olarak çocuğa, her bir saatlik çalışmanın ardından on beş dakikalık mola verilmesi zorunluluğu öngörülmüş ve çocuğun, çalışma süresinin ardından bir günlük zaman diliminde kesintisiz on dört saat dinlenmesi esası benimsenmiştir (m. 8). Taslağın devam eden maddelerinde çalışma koşulları, çalıştırılan çocuklara verilecek iznin usul ve esasları ile işverenlerin yükümlülüklerine ilişkin ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir. Taslağın, bu haliyle yürürlüğe girip girmeyeceği ve sorunlara ne ölçüde çözüm getireceği süreç içinde görülecektir. Uygulamada var olan bir durumun düzenleme altına alınarak kurallara bağlanması olumlu bir adım olmakla beraber, sürecin etkili bir denetim mekanizmasıyla birlikte yürütülmesi gerekmektedir¹².

Sanatsal çalışmanın diğer bir sektörü olan müzik sektöründe çalışan sanatçıların da, iş sağlığı ve güvenliği konusunda ciddi sorunlar yaşadıkları söylenebilir. Nitekim, genel olarak eğlence sektörünün alt kolu olarak değerlendirilebilecek müzik sektöründe çalışma çoğunlukla gece başlamakta ve sabahın ilk saatlerine dek sürmektedir. Sürekli olarak gece çalışıp gündüz uyumak, kişilerin biyolojik dengelerini bozmakta, psikolojik ve fizyolojik anlamda sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bu durum ise, günlük yaşama uyum sağlanmasını güçleştirmektedir (Çırık, Yenigün Gazetesi: 2012). Sektörde çalışma ortamının ağırlıklı olarak alkollü olması ve müşteri baskısından kaynaklanan psikolojik rahatsızlıklar da bu alanda çalışan sanatçıların karşı karşıya kaldığı sorunlar arasındadır.

Yukarıda üzerinde durulduğu üzere, sanatçılar bakımından iş sağlığı ve güvenliği açısından tehlike arzeden durumlar farklılık göstermektedir. Ancak genel olarak; çalışma saatlerinin esnek yapısı, özellikle performans sanatçıları bakımından uzun süren prova ve çekimler, sanatçının kişisel ruh halini izleyici ya da dinleyiciye yansıtmayarak sanatını icra etmesi gerekliliği ve bu çabanın yarattığı psikolojik tahribat, çalışma alanlarının yeterli hijyen koşullarını taşınamaması, dengeli beslenememe, uykusuzluk, tehlike arzeden sahneler gibi sorunların ön plana çıktığı söylenebilir. İş sağlığı ve güvenliği konusunun sanatsal alanın kendine özgü dokusu ve sorunları çerçevesinde ele alınarak, çözüm arayışlarının da özellik arzeden bu sorunlar bağlamında ortaya konulması gerekmektedir.

Sonuçlar

Ülkemizde sanatçıların, iş sağlığı ve güvenliği haklarının korunması bakımından iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının öngördüğü sistemden yeterince faydalanamadıkları bir gerçektir. Sanatçılar tarafından yapılan işlerin çoğu zaman devamlılık arzetmeyen ya da tek seferlik işler olma özelliği de iş sağlığı ve güvenliği mevzuatından gerektiği biçimde yararlanılmasını güçleştirmektedir.

Sanatçıların istihdam ilişkilerinde gerekli iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin alınabilmesi bakımından, genel nitelikli yasal yükümlülükler yanında sanat dallarının özellikleri bağlamında asgari koruyucu kuralların belirlenmesi gerekmektedir. Zira,

¹²Sanat, Kültür ve Reklam Faaliyetlerinde Çocukların Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik Taslağı'na ilişkin ayrıntılı değerlendirme ve eleştiriler için bkz. http://www.academia.edu/27530917/_Sanat_K%C3%BClt%C3%BCr_ve_Reklam_Faaliyetlerinde_%C3%87ocuklar%C4%B1n_%C3%87al%C4%B1%C5%9F%C4%B1r%C4%B1lma_Usul_ve_Esaslar%C4%B1_Hakk%C4%B1nda_Y%C3%B6netmelik_Tasla%C4%9F%C4%B1_Hakk%C4%B1nda_G%C3%B6r%C5%9Fler (Erişim Tarihi: 10.12.2018).

yukarıda değinildiği üzere sanatsal çalışmanın kendi içinde gerek çalışma biçimleri gerekse sorun başlıklarının çalışma alanlarına göre özellik ve farklılık arzemesi, konunun ayrıntılı ve sanat dallarının özgün yanlarını dikkate alacak şekilde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bunun için, öncelikli olarak söz konusu dalların sorun alanlarının tespitine yönelik doğrudan çalışma ortamlarının gözlemi ve sanatçıların katılımıyla desteklenen geniş çaplı saha çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir. Bu noktada, çeşitli sanatçı sendikaları ile bu alanda faaliyet yürüten diğer sanatçı örgütlerinin görüş ve önerileri de dikkate alınmalıdır. Saha çalışmalarından elde edilen sonuçlar bağlamında, çalışma ortamında iş sağlığı ve güvenliği bakımından tedbir alınmasını gerektiren başlıklar belirlenmelidir.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun öngördüğü sistemin sanatsal alanın özellik arzeden yönleri ile bağdaştırılabilmesi için, konuya ilişkin yönetmelikler şeklinde düzenleyici işlemlerin yapılması mümkündür. Bu düzenleyici işlemler, sanat dallarının ortaklık gösteren sorun başlıkları bakımından sanat dalları arasında bir sınıflama yapılarak belli bir sistematığe kavuşturulabilir. Ancak konuya ilişkin gerekli yasal tedbirlerin alınması ve düzenleyici işlemlerin yapılması tek başına yeterli değildir. Sanatsal çalışma ortamının iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uygunluğu konusunda, denetim ve yaptırım mekanizmasının etkili şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu konu ise, genel olarak ülkemizdeki iş sağlığı ve güvenliği denetimi ve yaptırım sürecinin bir parçası olup bu başlıklardan ayrı biçimde ele alınması mümkün değildir. Bu bağlamda, genel anlamda iş sağlığı ilişkin olarak denetim sıklığının artırılması, yeterli personelin istihdamı, denetim sürecine önleyici bir anlayışın hakim olması, yaptırım sürecinin etkin ve caydırıcı nitelik taşıması gibi hususlar sanatsal çalışma alanını da olumlu yönde etkileyecektir. Ancak, sanatsal çalışma alanında söz konusu olan işgücü hareketliliğinin yüksek olması, kayıt dışı çalışmanın yoğunluğu, çok işverenli ve karma istihdam formları kapsamında çalışma, klasik anlamda işçi tanımı kapsamında ele alınmamanın beraberinde getirdiği iş mevzuatının öngördüğü koruyucu sistemden yeterince faydalanamama gibi durumlar iş sağlığı ve güvenliği konusunda sanatçılar aleyhine sonuç doğurmakta ve konunun sanatçılar bakımından ayrıca ele alınmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu çerçevede, söz konusu özelliklerin göz önünde tutulduğu, sosyal tarafların görüş ve önerileri ile desteklenmiş özel nitelikli yasal düzenlemelerin etkin denetim ve yaptırım süreciyle desteklenmesi ile, sanatçıların iş sağlığı ve güvenliği alanına ilişkin sorunlarının çözümüne katkı sunulması mümkündür.

Bir ülkedeki sosyal gelişmişlik düzeyinin belirleyicisi olması bakımından ayrı bir öneme sahip olan sanat ve sanatçının korunmasına ilişkin alanın daha titiz ve koruyucu bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Zira, sanatçıların gerekli iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uygun bir çalışma ortamında işlerini ve sanatlarını icra edebilmeleri; çalışma koşullarının sağlık ve güvenlikleri bakımından sakınca oluşturacak unsurlar içermemesi, sanatçılar yanında toplumun geneli bakımından da bir fayda sağlayacaktır.

Kaynakça

Ayvazoğlu, S. (2012), Türkiye'de Bale Sanatçılarının Aktif Dans Yaşamı ve Sorunları, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-*

- E.<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/193388> (Erişim Tarihi: 20.12.2018).
- Balkır, Z.G. (2012), İş Sağlığı ve Güvenliği Hakkının Korunması: İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Organizasyonu, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911993.pdf> (Erişim Tarihi: 24.12.2018).
- Bingöl, B. (2011), Sanat Özgürlüğü, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2). http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/2_makale_05.pdf (Erişim Tarihi: 03.01.2019).
- Boztaş, E., Düz, N. (2013), Sanatta Denge Unsurunun Sanat yapıtına Kazandırdığı Estetik Değerler, *Akademik Bakış*, S.39.<http://www.akademikbakis.org/eskisite/39/09.pdf> (Erişim Tarihi: 03.01.2019).
- Cumbul, M. (2017), Sinema ve Televizyon Sektörüne Genel Bir Bakış: Oyuncuların Çalışma Koşulları, (Ed: G. Alpagut), **Sahne ve Perde Çalışanlarının Hukuki Sorunları**, s:13-15, İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Çevik, Ö. (2017), Sinema ve Televizyon Sektörüne Genel Bir Bakış: Oyuncuların Çalışma Koşulları, (Ed: G. Alpagut), **Sahne ve Perde Çalışanlarının Hukuki Sorunları**, s:16-18, İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Çırık, M. (2012), Müzik Sektöründe Örgütlenme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar, *Yeniğün Gazetesi*. <http://www.gazeteyenigun.com.tr> (Erişim Tarihi: 18.12.2018).
- Makal, A. (1999), *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Özveri, M. (2015), *İşçi Sağlığı, İş Güvenliği ve İş Cinayetleri*, İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayınları.
- Saran, T. (2017), Tiyatrolarda Çalışma İlişkileri, (Ed: G. Alpagut), **Sahne ve Perde Çalışanlarının Hukuki Sorunları**, s: 89-95, İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Süzek, S. (2017), İstanbul: Beta Yayınevi.
- Yılmaz, E. (1999), Etik Açısından Sanatçı ve Sanat Eseri, *Anadolu Sanat*, Sayı: 9, s. 166-172. https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html (Erişim tarihi: 10.12.2018). https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377299/lang--tr/index.htm (Erişim tarihi: 10.12.2018). http://muyorbir.org.tr/haber/muzisyenlerin_kas-iskelet_sistemi_problemleri_2016-04-08_152431 (Erişim tarihi: 11.12.2018). <http://www.dw.com/en/stage-fright-clinic-helps-musicians-tackle-their-fear-on-stage/a-14764604> (Erişim tarihi: 15.12.2018). <http://www.dr.tibetaltug.com/Danscilarda-Ortopedik-Sorunlar> (Erişim tarihi: 07.01.2019). <http://www.internethaber.com/saglikli-tiyatro-icin-doktorlardan-destek-1766429h.htm> (Erişim tarihi: 09.01.2019). http://www.academia.edu/27530917/_Sanat_K%C3%BClt%C3%BCr_ve_Reklam_Faaliyetlerinde_%C3%87ocuklar%C4%B1n_%C3%87al%C4%B1%C5%9F%C4%B1r

[%C4%B1lma Usul ve Esaslar%C4%B1 Hakk%C4%B1nda Y%C3%B6netmelik
_Tasla%C4%9F%C4%B1 Hakk%C4%B1nda G%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fler](#)
(Erişim tarihi: 10.12.2018).